

OBSZAR TURYSTYCZNY DOLINA ZIELAWY W KONTEKŚCIE WYKORZYSTANIA ENERGII SŁONECZNEJ

Justyna Chodkowska-Miszczuk

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza i ocena „obszaru turystycznego Dolina Zielawy” w kontekście wykorzystania instalacji słonecznych, jako nowego elementu przestrzeni turystycznej. Wykazano, że pojawianie się nowych komponentów w przestrzeni turystycznej związanych z produkcją energii ze źródeł odnawialnych, w tym energii słonecznej, warunkuje kreowanie tej przestrzeni, bowiem obecność tego typu instalacji, tak w gospodarstwach domowych, jak i na budynkach użyteczności publicznej, wpływa także na prestiż danej gminy, regionu, buduje wizerunek miejsca, a tworząc swoisty certyfikat jakości, stanowi reklamę obszaru. W artykule zwrócono uwagę na istotną rolę kapitału ludzkiego (jednego z zasobów endogenicznych) we wdrażaniu rozwiązań innowacyjnych (w tym tych odnoszących się do pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych) w gminach. Ponadto wskazano na znaczenie lokalnych władz samorządowych w inicjowaniu przedsięwzięć innowacyjnych, gdyż to właśnie od ich kompetencji i umiejętności zależy czy i w jaki sposób zostaną pokonane bariery rozwojowe i wykorzystane wszelkie zasoby endogeniczne, tak ludzkie, jak i naturalne, w tym te związane z rozwojem energetyki alternatywnej w aspekcie tworzenia przestrzeni turystycznej.

Słowa kluczowe: Dolina Zielawy, energia słoneczna, przestrzeń turystyczna

Wstęp

Wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym i postępem cywilizacyjno-technologicznym obserwuje się wzrost zainteresowania spędzaniem wolnego czasu na terenach wyróżniających się wysoką jakością środowiska przyrodniczego. Dlatego wiele obszarów, chcąc zwiększyć swoją atrakcyjność turystyczną, inwestuje właśnie w jakość środowiska przyrodniczego. Swobodnym wyrazem tego typu działań jest upowszechnianie się odnawialnych źródeł energii, w tym energetyki słonecznej. Wykorzystanie tego alternatywnego źródła energii w kontekście rozwoju turystyki można rozpatrywać tak z punktu widzenia ochrony środowiska w odniesieniu do dywersyfikacji źródeł energii, jak i tworzenia się nowych walorów przestrzeni turystycznej¹. Różnicowanie źródeł energii o energię słoneczną, skutkujące wzrostem bezpieczeństwa energetycznego, wpływa na sukces całego sektora turystycznego. Wystarczy wspomnieć tutaj tylko, że około 60-70% światowego zapotrzebowania energetycznego generowanego przez sektor turystyczny wiąże się z dostawą ciepłej wody i ogrzewaniem pomieszczeń, a co może być realizowane poprzez wykorzystanie źródeł odnawialnych, w tym głównie energetyki słonecznej (*Switched On 2003*).

Nie można jednak w tym miejscu pominąć roli instalacji słonecznych w aspekcie wzbogacania przestrzeni turystycznej o nowe komponenty. Bowiem obecność tego typu urządzeń, tak w gospodarstwach domowych,

jak i na budynkach użyteczności publicznej, wpływa na prestiż danej gminy, regionu, buduje wizerunek miejsca, a tworząc swoisty certyfikat jakości, stanowi reklamę obszaru. Co więcej, należy mieć na względzie fakt, że współcześnie w rywalizacji przestrzeni zyskują te miejsca, gminy, regiony, które są charakterystyczne, wyraziste i symptomatyczne, posiadają wypracowaną markę (*place brand*) świadczącą m.in. o wysokiej jakości życia w danym miejscu (Kamiński 2011).

Warto tu nadmienić, że również w Polsce, w tym w Polsce wschodniej, obszarze mało zurbanizowanym i zdynamizowanym społecznie, dotkniętym problemami demograficznymi (Chodkowska-Miszczuk, Szymańska 2011), są wdrażane takie innowacyjne przedsięwzięcia, mające na celu rozwój turystyki poprzez zaistnienie nowych elementów, tak w kontekście różnicowania źródeł energii, jak i składowych przestrzeni turystycznej. Wyjątkowość tych działań polega także na tym, że ich realizacja właśnie w tej części kraju ukazuje z jednej strony możliwości skutecznego pokonywania barier rozwoju gospodarczego związanych chociażby z niekorzystnymi uwarunkowaniami społecznymi, a z drugiej strony zasadność podejmowania współpracy (lokalnych władz i społeczeństwa) i zrzeszania się jednostek samorządów terytorialnych dla osiągnięcia przyjętych zamierzeń. Zatem mając na względzie nowatorstwo i unikatowość projektów zmierzających do produkcji energii w oparciu o lokalnie dostępne źródła energii i ich rolę w promowaniu i rozwoju turystyki, celem niniejszego artykułu jest analiza i ocena „obszaru turystycznego Dolina Zielawy”, w kontekście wykorzystania instalacji słonecznych, jako nowego elementu przestrzeni turystycznej.

¹ Przestrzeń turystyczna bywa definiowana wielorako (por. liczne badania m.in. J. Warszyńskiej (1986), M. Drzewieckiego (1992) oraz S. Liszewskiego (1995)). W niniejszym opracowaniu przyjęto za B. Włodarczykiem (2007), że przestrzeń turystyczna to część przestrzeni geograficznej, w której występuje zjawisko ruchu turystycznego.

Charakterystyka „obszaru turystycznego Dolina Zielawy”

Chcąc zintensyfikować działania na rzecz rozwoju turystyki władze samorządowe pięciu gmin województwa lubelskiego (Jabłoń, Podedwórze, Rossosz, Sosnówka, Wisznice) podjęły współpracę mającą na celu promocję kultury i turystyki na „obszarze turystycznym Dolina Zielawy” (ryc. 1). Działania te wspomagane środkami finansowymi pochodzącymi z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego nabierają obecnie znaczącej dynamiki.

Rysunek 1. Lokalizacja gmin wiejskich tworzących „obszar turystyczny Dolina Zielawy” w województwie lubelskim

Źródło: opracowanie własne

Figure 1. The location of rural counties forming the „Zielawa Valley tourist area” in Lubelskie Voivodeship

Source: developed by the author

Jednym z etapów kreowania przestrzeni turystycznej w tej części województwa lubelskiego jest wzmacnianie potencjału turystycznego tego terenu poprzez zaistnienie nowych walorów, ale także i stymulatorów rozwoju przestrzeni turystycznej, którymi są inwestycje związane z wykorzystaniem energii słonecznej do produkcji energii cieplnej. Podkreślić tutaj trzeba, że „obszar turystyczny Dolina Zielawy” cechuje się relatywnie niskim stopniem przekształcenia przez człowieka, zarówno w kontekście rozwoju przemysłu, jak i rolnictwa. Należy także dodać, że makroregion Polesie Zachodnie (Lubelskie), na terenie którego są położone wymienione wyżej gminy, charakteryzuje się dosyć specyficznym i unikatowym w skali kraju krajobrazem. Bowiem jest to obszar przeważnie płaskich równin denudacyjnych i akumulacyjnych z dużym udziałem torfowisk (Kondracki 1988). Wspomnieć również wypada, że działania na rzecz rozwoju turystyki na analizowanym obszarze podjęto już wcześniej. Do efektów tych prac zaliczyć można przygotowanie bazy noclegowej m.in. w Wisznicach i w Hołow-

nie oraz wzbogacanie oferty turystycznej w oparciu o lokalne dziedzictwo kulturowe. Na przykład lejtymotytem tego obszaru stały się zioła, z których uprawy słynie ta część Lubelszczyzny, tak iż każdą gminę reprezentuje inna roślina: Podedwórze – rumianek, Wisznice – mięta, Rossosz – mniszek lekarski, Sosnówka – borówka czarna i Jabłoń – dziurawiec. Ponadto organizowane są cykliczne festyny zielarskie, wystawy, koncerty lokalnych zespołów ludowych w Centrum Kultury Chrześcijańskiej w Wisznicach, warsztaty etnograficzne i rękodzielnicze w Ośrodku Edukacji Regionalnej w Hołownie, a także wydarzenia bazujące na kulinariach i tradycji wypieków cukierniczych, przede wszystkim sękacza.

Rozpatrując zatem pomyślność przedsięwzięć realizowanych w ramach współpracy gmin tworzących „obszar turystyczny Dolina Zielawy”, należy wskazać, że to właśnie wypadkowa, zarówno uwarunkowań przyrodniczych, ale także kulturowych, stanowi swoiste wyzwanie do dalszych działań kształtujących przestrzeń turystyczną, także w aspekcie dbałości o jakość środowiska przyrodniczego.

Energia słoneczna w „obszarze turystycznym Dolina Zielawy”

Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, w tym energii słonecznej, zyskuje na omawianym obszarze na coraz większym znaczeniu. W gminach tworzących „obszar turystyczny Dolina Zielawy” kolektory słoneczne pojawiły się już w 2008 r. wprowadzając tym samym różnorodność krajobrazową. Wypada tu nadmienić, że ze względu na formę, kształt i rozmiar bardziej widocznymi w krajobrazie są farmy wiatrowe czy pojedyncze turbiny wiatrowe, ale instalacje słoneczne są bliżej użytkownika energii, co więcej ze względu na rozmach inwestycji wpływają na taką, a nie inną percepcję krajobrazu (fot. 1).

Fotografia 1. Kolektory słoneczne w „obszarze turystycznym Dolina Zielawy”, Wisznice

Źródło: J. Chodkowska-Miszczuk (14.09.2011)

Photo 1. Solar collectors in the “Zielawa Valley tourist area”, Wisznice

Source: J. Chodkowska-Miszczuk (14.09.2011)

Dodać tu należy, że montaż tego typu urządzeń na budynkach, w tym budynkach użyteczności publicznej zlokalizowanych zazwyczaj w najbardziej reprezentatywnych miejscach w danej gminie, wpływa na kształtowanie u potencjalnych odbiorców, w tym turystów, korzystnego wizerunku miejsca. Władze samorządowe dają w ten sposób niejako sygnał o respektowaniu wymogów środowiska przyrodniczego, a także nowoczesnym zarządzaniu rozwojem społeczno-gospodarczym wyrażającym się m.in. w: energooszczędności i wdrażaniu rozwiązań innowacyjnych poprzez wykorzystanie odnawialnych, lokalnie dostępnych źródeł energii.

Instalacja kolektorów słonecznych zawarta w projekcie „obszar turystyczny Dolina Zielawy” obejmować będzie ponad 4 tys. osób w indywidualnych gospodarstwach domowych (tj. 25,2% ogólnej liczby ludności w badanych gminach) i ponad 2 tys. w instytucjach publicznych (fot. 2), tak iż w latach 2011 – 2012 zostanie zamontowanych docelowo 848 zestawów tych instalacji, tj. od dwóch do kilku kolektorów. Liderem w tym względzie wśród analizowanych gmin jest gmina Wisznice z udziałem wynoszącym ponad 35% wszystkich zestawów słonecznych, a następnie gmina Jabłoń (25%). Pozostałe trzy gminy (Podedwórze, Rossosz i Sosnowkę) będą mieć docelowo 40% tych zestawów (www.dolinazielawy.pl/ 24.10.2011).

Fotografia 2. Kolektory słoneczne w „obszarze turystycznym Dolina Zielawy”, NZOZ Ośrodek Zdrowia w Podedwórze

Źródło: J. Chodkowska-Miszczuk (31.10.2011)

Photo 2. Solar collectors in the “Zielawa Valley tourist area”, private health care clinic in Podedwórze

Source: J. Chodkowska-Miszczuk (31.10.2011)

Uwzględniając działania mające na celu kreowanie przestrzeni turystycznej gmin tworzących „obszar turystyczny Dolina Zielawy” poprzez realizację inwestycji związanych z instalacją kolektorów słonecznych, należy zwrócić uwagę na szereg cech decydujących o zakresie i tempie wykonywania przyjętej koncepcji. Bez wątpienia na powodzenie projektu wpływ mają tak uwarunkowania związane z zasobami ludzkim, jak i techniczno-infrastrukturalne.

Rozpatrując znaczenie czynnika ludzkiego w sukcesie tego przedsięwzięcia nadmienić należy, że to mieszkańcy (ich wiek, poziom zamożności, otwartość na innowacje) decydują o ostatecznym kształcie inwestycji, bowiem to w ich gospodarstwach domowych są i będą (zgodnie z ustalonym założeniem) zainstalowane zestawy słoneczne. Nie bez znaczenie pozostaje tutaj także fakt, że pomimo uzyskania przez samorządy dofinansowania na realizację tego projektu, właściciele gospodarstw domowych muszą częściowo partycypować w jego kosztach. Chociaż wkład pieniężny nie jest wysoki (od 1800 zł do 2400 zł w zależności od liczby osób w gospodarstwie domowym), to nie raz jest to już pewna bariera finansowa. Ponadto uczestnictwo w tym projekcie może wymagać także poniesienia dodatkowych nakładów finansowych związanych z koniecznością przeprowadzenia modernizacji domowego systemu hydraulicznego. Dlatego też uznano za celowe dokonanie analizy endogenicznych zasobów ludzkich gmin „obszaru turystycznego Dolina Zielawy” w kontekście możliwości realizacji tych wydatków. Ponadto, jak wykazano we wcześniejszych badaniach (Szymańska, Chodkowska-Miszczuk 2011) istnieje zależność pomiędzy udziałem ludności w wieku produkcyjnym, poziomem zamożności, strukturą dochodów a poziomem wdrażania innowacyjności, chęcią podejmowania nowych przedsięwzięć, do których niewątpliwie zaliczyć można te związane z rozwojem energetyki słonecznej.

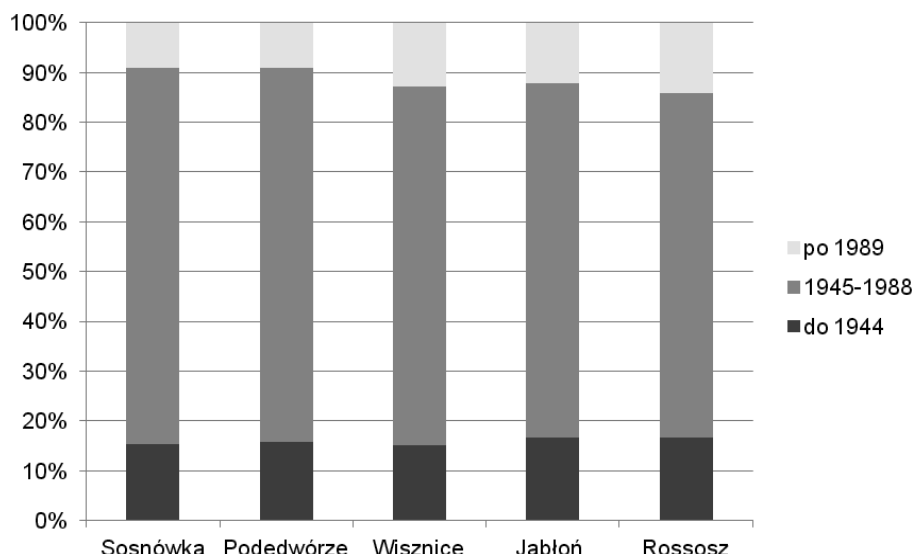
Biorąc zatem pod uwagę strukturę wieku mieszkańców „obszaru turystycznego Dolina Zielawy” podkreślić należy, że prawie 60% ludności analizowanych gmin znajduje się w wieku produkcyjnym (średnia dla województwa lubelskiego wynosi 63,2%). Przy czym największe różnice występują w odniesieniu do udziału ludności w wieku produkcyjnym mobilnym, tj. między 18 a 44 rokiem życia. W gminie Podedwórze wynosi on 32,9%, w gminie Wisznice 36,8%, w gminie Jabłoń 38,2%, zaś w gminie Rossosz 38,9% (dane za 2010 r., www.stat.gov.pl/bdl/20.10.2011). A to właśnie ludzie młodzi są bardziej skłonni do podejmowania nowych wyzwań i dostosowywania się do nowych trendów, w tym wypadku związanych z alternatywnym sposobem produkcji energii, jako jednego z czynników rozwoju turystyki, co znalazło również swoje potwierdzenie na analizowanym obszarze. Bowiem gmina Wisznice i Jabłoń należą do liderów wprowadzania nowych urządzeń pozwalających pozyskiwać energię ze źródła niekonwencjonalnego.

Uwzględniając możliwości finansowania przez mieszkańców kosztów związanych z realizacją tej inwestycji, należy zwrócić szczególną uwagę na ich poziom zamożności uwarunkowany źródłami dochodu. Ponadto, to właśnie od źródeł utrzymania zależy stabilność i przewidywalność uzyskiwanych dochodów. Bowiem na przykład określenie precyzyjnej wielkości dochodów pochodzących z rolnictwa, jak i czasu ich otrzymywania przysparza pewne trudności. A działalność rolnicza, obok źródeł niezarobkowych, w tym głównie rent i emerytur gwarantujących stałe, acz-

kolwiek stosunkowo niskie dochody, stanowi głównie źródło utrzymania ludności mieszkającej na „obszarze turystycznym Dolina Zielawy”. Największe znaczenie działalności rolniczej, jako źródła utrzymania, notuje się w gminach: Jabłoń (ponad 40% gospodarstw domowych utrzymuje się z pracy w rolnictwie) i Podedwórze (37,6% gospodarstw). Natomiast niezarobkowe źródła utrzymania dominują w gminach Sosnówka (niemal 25% gospodarstw domowych) i Wisznice (23,8%). Przy czym gmina Wisznice i gmina Rossosz wyróżniają się na tle innych udziałem gospodarstw utrzymujących się z pracy najemnej, odpowiednio: 15,1% i 19,3% oraz z działalności pozarolniczej: 3,7% i 4,2% (dane za 2002 r., www.stat.gov.pl/bdl/20.10.2011). Biorąc pod uwagę strukturę źródeł dochodu mieszkańców poszczególnych gmin „obszaru turystycznego Dolina Zielawy”, stwierdzić należy, że pewną dywersyfikację źródeł utrzymania odnotowano w gminach: Wisznice i Rossosz, a przypomnijmy, że to właśnie gmina Wisznice jest liderem inwestycji związanych z instalacją kolektorów słonecznych. Ponadto, to różnicowanie źródeł utrzymania w kierunku działalności pozarolniczych nie tylko daje większe szanse na finansowanie tych nowych przedsięwzięć, ale świadczy o pewnej mobilności, zaradności i operatywności mieszkańców gmin znajdującej swój wyraz w chęci dokonywania zmian, poszukiwania nowatorskich rozwiązań, również w skłonności do podejmowania pracy poza miejscem zamieszkania. Rozpatrując zatem udział osób wyjeżdżających do pracy w liczbie osób w wieku produkcyjnym w gmi-

nach „obszaru turystycznego Dolina Zielawy”, wskazać należy że największy udział odnotowano w gminach: Jabłoń (6%), Wisznice (5,8%) i Rossosz (5,8%), które wyróżniają się pewną dywersyfikacją źródeł utrzymania (dane za 2006 r., www.stat.gov.pl/bdl/20.10.2011). Podkreślić tutaj wypada, że to na terenie tych gmin, w tym głównie gminy Wisznice, jest realizowana znaczna część projektu odnoszącego się do upowszechnienia wykorzystania energii słonecznej.

Obok czynnika ludzkiego, decydującymi o ostatecznej liczbie zestawów słonecznych w poszczególnych gminach, są uwarunkowania techniczno-infrastrukturalne. Bowiernie nie tylko względy finansowe i organizacyjne, ale także przesłanki techniczne wpływają na ewentualne odkładanie przez mieszkańców decyzji o przystąpieniu do projektu na późniejszy termin. Szczególnie dotyczy to tych gmin (Sosnówka i Podedwórze), w których jest stosunkowo duży udział budownictwa mieszkalnego sprzed 1944 r. i powojennego do 1989 r. (ryc. 2) oraz gminy Podedwórze, gdzie występuje najmniejsza średnia powierzchnia użytkowa mieszkań wynosząca 82 m², przy średnich wartościach 85,6 m² w gminie Jabłoń i 89,8 m² w gminie Sosnówka (www.stat.gov.pl/bdl/20.10.2011). Wspomnieć tu należy, że instalacja kolektorów słonecznych w gospodarstwach domowych wymaga zagospodarowania odrębnego pomieszczenia w celu lokalizacji pewnych elementów zestawów słonecznych, co jest znacznie utrudnione w przypadku relatywnie małej powierzchni mieszkań.

Rysunek 2. Struktura mieszkań według okresu budowy w gminach „obszaru turystycznego Dolina Zielawy”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zebranych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS)

Figure 2. Dwelling age distribution according to three construction periods in the “Zielawa Valley tourist area” counties
Source: developed by the author based on data available at the Local Data Bank Central Statistical Office (LDB CSO)

Dodatkowo sytuacji w tym względzie nie poprawia fakt, że w gminie Podedwórze stosunkowo mało buduje się nowych mieszkań. Bowiernie w okresie 2002-2010 w gminie tej oddano do użytkowania zaledwie 8 no-

wych mieszkań (liczba ludności gminy wynosi 1735), podczas gdy w zbliżonej wielkościo gminie Rossosz (liczba ludności – 2326 osób) – 30 mieszkań (dane za 2010 r., www.stat.gov.pl/bdl/20.10.2011). A to wła-

śnie przesłanki techniczne warunkują to, że kolektory słoneczne w największym stopniu instaluje się na nowych budynkach mieszkalnych (fot. 3).

Fotografia 3. Kolektory słoneczne w „obszarze turystycznym Dolina Zielawy”, Rossosz

Źródło: J. Chodkowska-Miszczuk (31.10.2011)

Photo 3. Solar collectors in Rossosz in the „Zielawa Valley tourist area”

Source: J. Chodkowska-Miszczuk (31.10. 2011)

Podkreślenia w tym miejscu wymaga także fakt, że jednym z warunków udziału w projekcie jest wyposażenie mieszkania w podgrzewacz wody umożliwiający pozyskanie ciepłej wody użytkowej. Średnio prawie 60% wszystkich mieszkań w badanych pięciu gminach jest wyposażonych w ciepłą wodę bieżącą. Średnia dla województwa lubelskiego wynosi 74,4%, a dla kraju – 83,2% (dane za 2002 r.). Największy udział mieszkań z ciepłą bieżącą wodą odnotowano w gminach: Wisznice (63,6%) i Jabłoń (62,4%), w których w latach 2002 – 2010 odnotowano relatywnie duży ruch budowlany, a wyposażenie mieszkań w ciepłą wodę bieżącą należy obecnie do standardów (www.stat.gov.pl/bdl/20.10.2011). Dlatego też wnioskować można o rosnących dysproporcjach w tym względzie w obrębie analizowanych gmin, a omawiane kryteria techniczne odnoszące się do budynków mieszkalnych, przesądzają o możliwości instalacji urządzeń pozwalających wykorzystywać energię słoneczną do produkcji energii cieplnej w poszczególnych gminach.

Rozpatrując zatem uwarunkowania związane z jakością zasobów ludzkich (struktura wieku i źródła utrzymania ludności, pozwalające sfinansować udział w projekcie oraz wykonać wszelkie prace instalacyjno-modernizacyjne) oraz przesłanki techniczno-infrastrukturalne umożliwiające montaż instalacji słonecznych, a będące pochodną stanu technicznego mieszkań (wieku, powierzchni użytkowej, wyposażenia), stwierdzić można że niesprzyjająca sytuacja pod tym względem występuje w gminach Sosnówka i Podedwórze, najlepsza zaś w gminach: Rossosz, Jabłoń i Wisznice. A to właśnie na terenie gminy Wisznice, zostanie zamontowanych najwięcej zestawów instalacji słonecznych w obrębie „obszaru turystycznego Dolina Zielawy”.

Instalacje słoneczne w gminie Wisznice

Biorąc pod uwagę uwarunkowania demograficzno-społeczne (strukturę wieku mieszkańców i źródeł utrzymania) stanowiące m.in. o inwencji oraz zaradności, także ekonomicznej, mieszkańców oraz te związane ze stanem technicznym i wyposażeniem budynków mieszkalnych, nie dziwi fakt, że najwięcej instalacji słonecznych przypadło gminie Wisznice (ponad 35% wszystkich zestawów tych instalacji) (fot. 4).

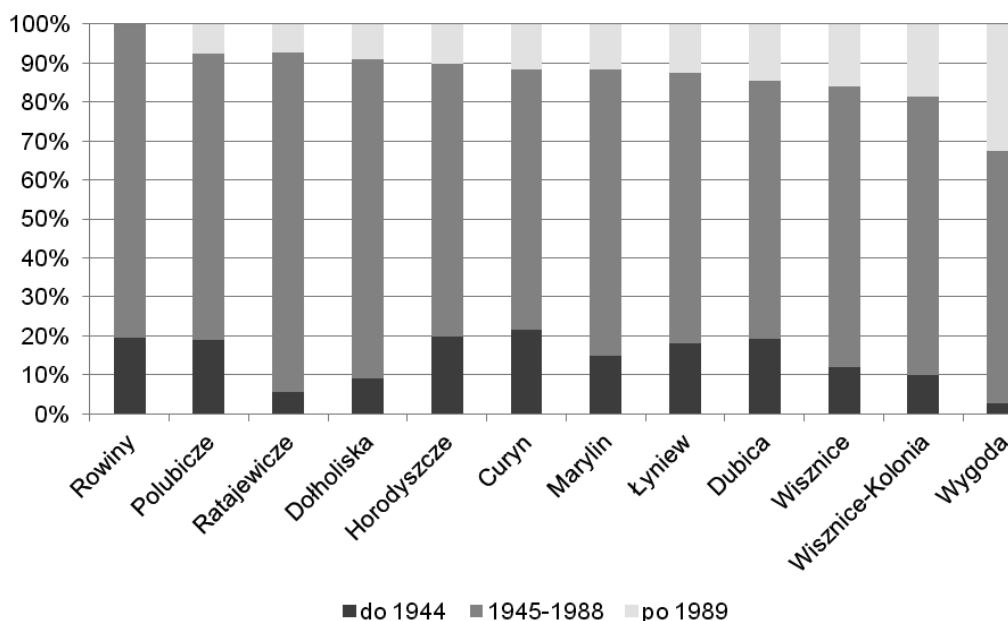
Fotografia 4. Kolektory słoneczne w „obszarze turystycznym Dolina Zielawy”, Wisznice

Źródło: J. Chodkowska-Miszczuk (31.10.2011)

Photo 4. Solar collectors in Wisznice in the „Zielawa Valley tourist area”

Source: J. Chodkowska-Miszczuk (31.10. 2011)

Uwzględniając rozkład przestrzenny gospodarstw, do których trafiają i trafią instalacje słoneczne (przypomnijmy: realizacja inwestycji jest przewidziana na lata 2011 – 2012) w granicach tej gminy, stwierdzić należy, że największy udział (w odniesieniu do wszystkich mieszkań) w poszczególnych jednostkach osadniczych odnotowano w: Wisznicach – 23,8%, Dubicy – 23,7% oraz Łyniewie – 22,2%, najmniejszy zaś w Rowinach – 5,8% (www.wisznice.pl/20.10.2011). Tak duże zróżnicowanie w tym zakresie upatrywać należy m.in. w uwarunkowaniach techniczno-infrastrukturalnych, a dokładniej w strukturze wieku mieszkań. Jak wykazano w badaniu, im większy udział mieszkań powstałych między 1945 a 1988 rokiem, tym mniejszy udział mieszkań z instalacją słoneczną w danej jednostce osadniczej. Zależność tę odzwierciedla wartość wskaźnika korelacji wynosząca $r = -0,582$ ($\alpha = 0,05$). Warto w tym miejscu nadmienić, że „najstarszą” jednostką osadniczą (w odniesieniu do struktury wieku mieszkań) są Rowiny (jednostka osadnicza z najmniejszym udziałem mieszkań z instalacją słoneczną w gminie Wisznice), gdzie ponad 80% mieszkań powstało w okresie 1945-1988, a co więcej blisko 20% mieszkań to budynki sprzed 1944 r. Oczywiście w pozostałych jednostkach osadniczych mieszkania zbudowane w okresie 1945-1988 również stanowią trzon budownictwa mieszkaniowego, przy czym jednocześnie zarówno w Wisznicach, jak i w Dubicy (jednostkach osadniczych z największym udziałem mieszkań z instalacją słoneczną w gminie Wisznice) zaznacza się kilkunastoprocentowy udział mieszkań powstałych po 1989 r. (rysunek 3).

Rysunek 3. Struktura mieszkań według okresu budowy w jednostkach osadniczych gminy Wisznice

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zebranych z BDL GUS

Figure 3. Dwelling age structure according to three construction periods in Wisznica county settlements

Source: based on data available at the LDB CSO

Rozpatrując rozmieszczenie przestrzenne zestawów słonecznych w gminie Wisznice należy zauważyć, że najczęściej tego typu instalacji zostanie zamontowanych w tych jednostkach osadniczych (w Dubicy i Wisznicach), które stanowią swoistą oś gminy, a zlokalizowane są wzdłuż jednej z najważniejszych dróg północnej części województwa lubelskiego (trasy z Białej Podlaskiej do Włodawy i Lublina przez Parczew). Są to trasy dosyć intensywnie obsługiwane przez przewoźników autobusowych (przede wszystkim niezależnych), co świadczyć może o istnieniu relacji danego obszaru wiejskiego (w tym wypadku Wisznice i Dubicy) z miastem, do którego te połączenia autobusowe prowadzą (głównie Białej Podlaskiej), przede wszystkim w kontekście realizacji usług oraz dojazdów do miejsc pracy i nauki (Chodkowska-Miszczuk 2007). A zatem mieszkańcy tych właśnie jednostek osadniczych tworzą w znacznej mierze tę grupę ludności gminy Wisznice, która pracuje poza rolnictwem i poza miejscem zamieszkania (tj. ta część osób, która dojeżdża do pracy). Ta mobilność przestrzenna ludności (zaobserwowana w świetle udziału osób dojeżdżających do pracy oraz rozwoju usług związanych z przewozem osób) to wyraz m.in. otwartości na nowe przedsięwzięcia i kreatywności tej lokalnej ludności. I tak jak gmina Wisznice (także gmina Rossosz) wyróżnia się pod względem dywersyfikacji źródeł dochodu mieszkańców na tle pozostałych gmin tworzących „obszar turystyczny Dolina Zielawy”, tak jednostki osadnicze Wisznice i Dubica wyróżniają się ze względu na tę cechę w odniesieniu do innych jednostek wchodzących w skład gminy Wisznice. Podkreślić tutaj należy, że to

właśnie gminy, a w mniejszej skali jednostki osadnicze, cechujące się wysoką jakością zasobów ludzkich, jak również pewnym stopniem dywersyfikacji źródeł utrzymania mieszkańców, stają się swoistymi innowatorami, „trendsetterami” nowych przedsięwzięć, w tym także związanych z kreowaniem przestrzeni turystycznej.

Podsumowanie i wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzić należy, że realizacja przedsięwzięcia związanego z instalacją kolektorów słonecznych w gminach tworzących „obszar turystyczny Dolina Zielawy” jest jednym z wymiarów kreowania przestrzeni turystycznej. Wobec już istniejących przesłanek rozwoju turystyki pojawienie się instalacji słonecznych, tak na budynkach użyteczności publicznej, jak i indywidualnych gospodarstwach domowych, stanowi bez wątpienia wartość dodaną przestrzeni turystycznej. Montaż tego typu instalacji na tak szeroką skalę (przypomnijmy: w jednostkach osadniczych gminy Wisznice, tj. w Wiszniach i Dubicy docelowo ponad 23% gospodarstw będzie pozyskiwało energię ciepłą ze źródła odnawialnego) stanowi z jednej strony swoisty certyfikat jakości przestrzeni turystycznej, a z drugiej wpływa na prestiż tego obszaru w zasadniczy sposób kreując jego wizerunek i markę miejsca. Pamiętając, iż to właśnie te jednostki osadnicze (Wisznice i Dubica) zlokalizowane są przy głównym szlaku transportowym tej części województwa lubelskiego podkreślić należy, że postrzeganie tego miejsca poprzez pryzmat dbało-

ści o środowisko naturalne i rozwój innowacyjności wpływa na percepcję nie tylko gminy (Wisznice), ale też całego omawianego obszaru. Jest to o tyle istotne, gdyż to skala przedsięwzięcia związanego z instalacją kolektorów słonecznych wyróżnia gminy na tle powiatów województwa lubelskiego, ale także sąsiadujących: mazowieckiego i podlaskiego, stanowiąc swobodną reklamę obszaru turystycznego o nazwie „Dolina Zielawy”. Ponadto działania te wpisują się w światowy trend kreowania i budowy osiedli niskoemisyjnych.

Warto w tym miejscu podkreślić istotną rolę władz samorządowych badanych pięciu gmin w urealnianiu tej nowej, aczkolwiek w pełni bazującej na zasobach lokalnych (endogenicznych), funkcji turystycznej badanych obszarów wiejskich. To właśnie od władz lokalnych wyszła inicjatywa zrzeszenia się i wspólnego działania w ramach „obszaru turystycznego Dolina Zielawy”. Przykład ten jednoznacznie potwierdza, że to od kompetencji i umiejętności lokalnych władz zależy czy i w jaki sposób zostaną pokonane bariery rozwojowe (niekorzystne uwarunkowania społeczne przekładające się na niską jakość zasobów ludzkich), a wykorzystane wszelkie zasoby endogeniczne, tak ludzkie, jak i naturalne, w tym te związane z rozwojem energetyki alternatywnej w kontekście kreowania przestrzeni turystycznej.

Literatura:

1. Chodkowska-Miszczuk J. (2007), *Zmiany w lokalnych sieciach połączeń transportowych na przykładzie gmin wiejskich Sośno i Wisznice*. W: J. Kitowski (red.), *Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG*, t. 13, KGK PTG, Wyd. Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Warszawa – Rzeszów, s. 269–279.
2. Chodkowska-Miszczuk J., Szymańska D. (2011), *Update of the review: Cultivation of energy crops in Poland against socio-demographic factors*. In: *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Elsevier, Vol. 15, 9, doi:10.1016/j.rser.2011.07.126, pp.4242–4247.
3. Drzewiecki M. (1992), *Wiejska przestrzeń rekreacyjna*. Instytut Turystyki, Warszawa.
4. Kamiński J. (2011), *Istota i etapy rozwoju marketingu terytorialnego*. W: *Studia Ekonomiczne i Regionalne, część 1 Artykuły*, Państwowa Szkoła Wyższa w Białej Podlaskiej im. Jana Pawła II, Biała Podlaska, t. 4, 1, s. 5–16.
5. Kondracki J. (1988), *Geografia fizyczna Polski*. PWN, Warszawa.
6. Liszewski S. (1995), *Przestrzeń turystyczna*. *Turyzm* 5/2, s. 87–103.
7. *Switched On: Renewable Energy Opportunities in Tourism Industry* (2003), United Nations Environment Programme Division of Technology, Industry and Economics Production and Consumption Branch, Paris.
8. Szymańska D., Chodkowska-Miszczuk J. (2011), *Endogenous resources utilization of rural areas in shaping sustainable development in Poland*. In: *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Elsevier, Vol. 15, 3, doi:10.1016/j.rser.2010.11.019, pp. 1497–1501.
9. Warszyńska J. (1986), *Problemy badawcze geografii turystyki*. W: *Folia Geographica, seria Geographia Oeconomica*, vol. 19, s. 59–63.
10. Włodarczyk B. (2007), *Przestrzeń turystyczna – pojęcie, wymiary, cechy*. *Turyzm* 17/1–2, s. 145–159.

Strony internetowe:

- www.dolinazielawy.pl/ 24.10.2011
 www.stat.gov.pl/bdl/20.10.2011
 www.wisznice.pl/20.10.2011

THE SOLAR ENERGY UTILIZATION IN THE ZIELAWA VALLEY TOURIST AREA

Justyna Chodkowska-Miszczuk

Nicolaus Copernicus University

Summary: The study analyzes the solar energy utilization as a new element of the tourist area in the “Zielawa Valley tourist area” counties. The appearance of installations for renewable energy generation on residential housing and public buildings influences the reputation of a county and the region creating an image of locality and promotes an area as a special type of quality certificate. The discussions stress the key role of human capital (an endogenous resource) in the implementation of innovative solutions (including renewable energy generation) in a county. In addition, the importance of local governments in initiating innovations is discussed because their competencies and abilities determine the extent to which the development barriers are conquered, and whether all local resources are utilized (both human capital and natural resources) including those associated with alternative energy development within the context of creating a tourist area.

Key words: Zielawa Valley, solar energy, tourist area

Adres do korespondencji / Mailing address: jchodkow@umk.pl